

Perception, politik og den intellektuelle - en samtale med Paul Virilio

Perception

Under Golf-krigen skrev De adskillige avisartikler om krigen. Da jeg læste dem, havde jeg en fornemmelse af, at denne krigs forløb allerede var blevet forudsagt i Deres bøger fra 70'erne og 80'erne. Jeg kunne derfor godt tænke mig at få Dem til at foretage en slags erindringsbearbejdning ved at tale om Deres position i dag gennem disse tidligere værker og med Golf-krigen som aktuelt udgangspunkt.

I Guerre et cinéma. Logistique de la perception (1984) tager De udgangspunkt i krigen, når De skal analysere vores perception af verden i almindelighed. Hvilke konsekvenser får det for perceptionen, når det geografiske rum mister betydning, når der er tale om samtidighed mellem syn og handling, og når hastigheden bliver lysets?

Lad mig begynde med at slå fast, at man ikke kan tale om hverken rum eller tid uden samtidig at tale om hastighed. Filosofisk set, men måske frem for alt fysisk set, kan man ikke tale om rum uden øjeblikkeligt at tale om dette rums forhold til tiden. Når man taler om tid, kan man enten mene bevægelsens eller perceptionens tid. Det er klart, at man i krigen, der nu i århundreder hovedsagelig har været bevægelseskrig (baseret på stormløbet, angrebet), efterhånden begynder at benytte større og større hastigheder i de militære sammenstød. En sådan tendens ser man i forbindelse med kavaleri og kampvogne, men den bliver først åbenbar med telekommunikationsteknologierne, det vil sige perceptions- og informationsteknologier. I den forstand er en krig altid en omorganisering af rummet. En ny krig omorganiserer det sociale rum gennem de angrebs- og informationsmidler, der anvendes. Man så det i Golf-krigen på en eksemplarisk og for mig at se definitiv måde, idet der i høj grad var tale om en begrænset lokal krig, der kun kunne vindes så hurtigt, fordi den blev styret globalt.

Med den optiske telegraf, der blev taget i brug i 1794, kunne selv den fjerneste slagmark næsten øjeblikkeligt virke tilbage på et lands indre forhold, ja, fuldstændig vende op og ned på et land, såvel socialt som politisk og økonomisk. Der er allerede her tale om en øjeblikkelig virkning over lang afstand. Fra da af bliver stederne uophørligt ved med at forsvinde, det geografiske rum skrumper ind i takt med den stigende hastighed; lidt efter lidt mister den strategiske lokalisering sin betydning til fordel for vektorernes delokalisering og ydeevne, et tellurisk og teknisk fænomen, der bringer os ind i et kunstigt topologisk univers, hvor alle klodens overflader står direkte over for hinanden.

Guerre et cinéma (1984), p. 7

Den forsinkelse, telegrafen og telefonen stadig led af (kodningens og transmissionsens forsinkelse), er blevet overvundet i den teknologi, der fungerer i reel tid. Det er nu muligt at foretage handlinger, fjern-handlinger i reel tid og altså ikke kun indsamle informationer i reel tid. Som jeg ofte har sagt, kan man skelne mellem tre former for aktivitet, hver knyttet til sin periode: fjernlytten (telefon, radio), fjernsyn i forskudt tid (TV) og fjernhandling, det vil sige muligheden for at fjernhandle øjeblikkeligt uanset afstand. Jeg står en smule alene, når jeg insisterer på det indlysende i, at hastigheden er det altafgørende. I min egenskab af samfundsanalytiker håber jeg, at mit arbejde fremover ikke udelukkende skal være en monolog, men en dialog. Desværre har det gennem 25 år været en smule ensomt. Når man hævder, at hastigheden er det afgørende element i samfundet, må man på et eller andet tidspunkt bevise det, hvilket jeg er ved at blive lidt træt af. Golf-krigen var derfor for mig en slags bekræftelse på det, jeg varslede syv år tidligere i *Guerre et cinéma. Logistique de la perception...*

Man kunne måske næsten betragte den som en slags drejebog til Golf-krigen?

Helt givet. Men forstår De, da jeg udgav bogen i 1984, sagde folk: "Men hvad skal det sige?", "Billederne bliver brugt til krigsførsel, billederne er ammunition, og det er end ikke en metafor, det er konkret?". Man kan altså sige, at Golf-krigen desværre kom til at illustrere den situation. Men det egentlige problem er, at vi endnu ikke har forstået, at vi ikke længere befinder os i Newtons epoke, men i Einsteins. Jeg har sagt det utallige gange og jeg siger det igen, idet det for mig at se er så indlysende, at jeg ikke forstår, der ikke er nogen, der vil erkende det. Verden var frem til Newton kendetegnet ved, at rum og tid var absolutte, hvilket har betinget hele vores historie ind til Newton. Men fra og med Einstein, der er i stand til at give relativitetsteorien en fysisk form, så er det hastigheden, der dominerer. Hele mit arbejde, om det så drejer sig om krig, urbanisme, de sociale relationer eller økonomi, sigter ganske enkelt mod at genformulere spørgsmålet om dette sidste absolut. "Sidste" skal her forstås i betydningen "den sidste mode" og ikke i ordets ideale betydning. Og jeg tror ikke, man forstår ret meget af det, jeg har skrevet, hvis man glemmer, at mit værk ikke drives af en vilje til at behandle et bestemt emne (krig, transportmidler, urbanisme), men derimod af spørgsmålet om installationen af hastigheden som den moderne verdens kategorisk imperativ - også i dagliglivet.

Med andre ord det, De har kaldt dromologiens lov; en lov, der giver anledning til den dromosfæriske forurening?

Det er klart, at selv om de tre termer rum, tid og hastighed fungerer sammen i dag, så er hastigheden den afgørende. Relativitet vil sige, at rum og tid er relative i for-

hold til hastigheden, der er absolut; det er i og for sig ganske enkelt, men det er grundlæggende. Hvis man tager dette som udgangspunkt, bliver det mere og mere klart, at vi lever i en verden, der ikke længere er baseret på en geografisk udstrækning, men derimod på en tidslig afstand, der uophørligt mindskes gennem mulighederne for transport, transmission og fjernhandling. Alle vore teknologier fører altså til en sidste form for forurening; efter forureningen af luften og vandet, den atmosfæriske og hydrosfæriske, følger den dromosfæriske forurening, nemlig det forhold at verdens udstrækning mindskes til ingenting. Imorgen, om en, to eller tre generationer vil verden som geografisk og tidslig udstrækning være forsvundet. Der er tale om en skelsættende begivenhed, et drama, en tragedie, men den er en logisk følge af produktionen af vore teknologier, der siden mekanikkens oprindelse, ja selv siden man begyndte at dressere dyr, uophørligt har søgt at opnå højere hastigheder. Man kunne aldrig finde på at opfinde en maskine, der skal køre langsommere. Det er altså verdens skæbne, at den som rumslig og tidslig udstrækning er brugt op, fordi hastigheden fremover vil blive lysets hastighed. Verden er således endelig.

Den slagmark, man kendte under Napoleons-krigene, har lidt efter lidt ændret sig til en *sort boks*. Fortidens krigsskueplads, hvor blodbadets aktører marcherede rundt, og hvor nærkampene foregik mand til mand og med håndvåben, blev i begyndelsen af dette århundrede efterfulgt af et *camera obscura*, hvor *modstandernes "face à face" måtte vige pladsen for en interface*, en øjeblikkelig interface, hvor ideen om *reel tid* endelig skulle fortrænge afstandene og kampenes territoriale form.

Guerre et cinéma (1984), p. 126

Jeg kan prøve at illustrere, hvad jeg mener ved at fortælle om min rejse til Japan. Jeg er snart 60 år, og ind til for to år siden havde jeg aldrig været i Japan. Ind til da havde Japan for mig været det længste væk, man kunne komme. Jeg havde selvfølgelig foretaget rejser tidligere, men ikke så langt, og at tage til Tokyo på 14 timer, at overflyve verden på så kort tid, betød for mig, at Japan ikke længere var eksotisk, men endotisk, det vil sige "indenlandsk". På en vis måde fik denne rejse verden til at skrumpes ind for mig. Det er selvfølgelig kun en refleks, men når den slags rejser bliver lige så almindelige som at tage til Middelhavet eller Nord Afrika, så er det klart, at det vil fremprovokere en indelukkelseteffekt, en uudholdelig klaustrofobi. Jeg kendte Foucault, dengang han arbejdede med indespærringen, og man kan sige, at de ideer, han udviklede i forbindelse med fængslerne, minder om dem, jeg udvikler i forbindelse med indespærringen i hastigheden, det vil sige den ydre, eksotiske verdens endelighed.

Det er altså øjeblikkeligheden, der hersker, hvilket man i øvrigt også så under Golfkrigen, hvor der var tale om to slags øjeblikkelighed: øjeblikkeligheden på slag-

marken og øjeblikkeligheden i transmissionerne, selvom der aldrig rigtig kom transmissioner fra slagmarken.

Ja, netop. Golf-krigen blev styret fra Washington, Pentagon og Atlanta, hvor centret for beregning af missilernes bane befinder sig. Det, der skete i mellemøsten, i Irak og i Kuwait var altså på sin vis fjernstyret gennem geostationære satellitter, der befandt sig lige over slagmarken, og som øjeblikkeligt sendte informationer til enten Maryland, Pentagon eller Atlanta. Det var disse øjeblikkelige perceptioner, der muliggjorde den overordentlig præcise styring af de våben, der så at sige vandt krigen uden egentlig krig; ser man bort fra bombardementerne, var der næsten ikke tale om krig. Det, der skete i Golfen, markerede altså begyndelsen på den omtalte sammentrækning. Det var en verdenskrig, der fandt sted lokalt, men en verdenskrig, fordi den benyttede hele verden som sådan.

Og det var den første krig i reel tid?

Ja, det var endog den reelle tids krig. Det reelle rum spillede en langt mindre rolle end den reelle tid. I tidligere krige, selv i Vietnam, spillede territoriet en uhyre stor rolle: man måtte kæmpe i rismarker, man måtte trænge gennem ørkener og fæstningsværker, hvilket var meget tidskrævende. I Golf-krigen blev det hele styret øjeblikkeligt og på ialt kun fem uger.

Problemet med denne diskvalificering af territoriet fører mig frem til et andet afgørende punkt i forbindelse med perceptionen: immaterialiteten. Jeg tænker her på slagmarkens immaterialitet og immaterialiteten i almindelighed.

Enhver slagmark er frem for alt et perceptionsfelt, idet den altafgørende handling er at sigte, at udpege et mål. Så snart man har set noget, er man allerede begyndt at ødelægge det. Sålænge en genstand ikke kan ses, er den beskyttet af sin usynlighed. Hvad enten der er tale om pile eller sten, man smider efter hinanden, så er perceptionen krigens afgørende element. Jeg kommer altid til at tænke på noget, min mor ofte sagde, da jeg var barn: "det er uopdragent at pege fingre ad folk". Den sætning forbløffer mig stadig, idet den viser, at det at pege er en trussel. Man kan sige, at enhver krig omorganiserer perceptionen af verden, eksempelvis gennem erobringen af høje punkter: jo højere, man er oppe, jo længere kan man se, jo længere kan man forud-se. Ind til man fik telefonen til at forudse med, gik man op på de højeste punkter. Senere opfandt man ballonerne for at kunne se tingene ovenfra, selv om slaget foregik på en slette, og det er klart, at under Første verdenskrig var opfindelsen af et flyvekorps, der var udstyret med kameraer, et forsøg på at beherske slagmarken.

Slagenes historie er først og fremmest historien om forvandlingen af perceptionsfeltet. Man kan med andre ord sige, at krigen ikke så meget er et spørgsmål om at vinde "materielle" (territoriale, økonomiske...) sejre, men om at bemægtige sig perceptionsfelternes "immaterialitet" .

Guerre et cinéma (1984), p. 10

Lad mig tage et eksempel: generalstabskortene mistede deres afgørende rolle til fordel for film. Man må ikke glemme, at korttegning har haft stor betydning gennem historien, også filosofisk set - et kort er en skrift. Men med Første verdenskrig ændres denne betydning pludselig til fordel for fotografiet og foto-mosaiker, der så senere afløses af film og fjernsyn. I dag er denne rolle naturligvis overtaget af satellitter, der nu er vigtigere end generalstabskortene og flyenes film. Synets immaterialitet bliver altså den afgørende faktor på bekostning af de egentlige eksplosionsvåben. Hvis det at sigte er vigtigere end selve våbnet, er det selvfølgelig klart, at afskrækkelsen i fremtiden ikke længere vil være våbnets afskrækkelse, men blikkets. Tænk blot på et hvilket som helst våben, en revolver for eksempel. Hvis jeg stikker den op i hovedet på Dem, ved De ikke, om den er ladet eller ej, men når jeg siger "hit med pengene", vil De give mig Deres tegnebog, og jeg behøver end ikke bruge våbnet, måske er der overhovedet ingen kugler i. Denne afskrækkelsessevne er en afgørende del af et våben. Ofte bruges våben i mindre grad med henblik på at dræbe eller såre end for at afskrække modstanderen fra at handle og dermed sørge for, at han overgiver sig. Ethvert våben har altid haft både en aktiv dimension (at dræbe) og en passiv dimension, der også er aktiv (at afskrække). Men til og med atombomben har den afskrækkende dimension været dominerende, som når man for eksempel siger: "jeg har en stor, stor bombe", godt, så overgiver man sig og bliver enige. Det er, hvad der er sket mellem Sovjet og USA. Men i dag er synsevnen i færd med at blive overlegen selv i forhold til atomvåbnet, og Golf-krigen er første gang i historien, hvor perceptionsevnen har besejret destruktionssevnen. Der er her tale om den tredje form for herredømme i forbindelse med våbensystemer. Tre våbentyper har efterfulgt hinanden gennem historien: obstruktionsvåben, destruktionsvåben og kommunikationsvåben. Obstruktionsvåben er for eksempel alle former for skjold, hjelme, voldgrave, volde, panser, skudsikre veste, bastioner og bunkere. Destruktionsvåben er for eksempel spyd, pile, kanoner og missiler. Kommunikationsvåben er for eksempel udkigs- og signaltårne, spioner, røgsignaler, brevduer, radar, satellitter og spionfly. Som jeg tidligere sagde, så dominerer den højere hastighed over den mindre: der er ikke længere heste på gaderne, men biler. I dag er det ikke længere missilerne, der har den højeste hastighed (de flyver ikke særlig hurtigt, kun nogle tusinde kilometer i timen), men kommunikationsmidlerne (radar eller forskellige former for satellitter), der fungerer med lysets hastighed. Kommunikationsmidlerne bliver altså overlegne, fordi de udgør en *trussel* om øde-

læggelse. Med Golf-krigen er der for første gang tale om, at kommunikationsvåbnene har herredømmet over destruktionsvåbnene, selv de nukleare. Det betyder dog ikke, at der i fremtiden ikke vil findes atomvåben, men derimod at vi er vidner til en revolution af omverdenensperceptionen, ganske som det var tilfældet, da man begyndte at erobre høje punkter eller bygge tårne.

Man kan måske her understrege, at denne revolution af perceptionen påvirker synet på en grundlæggende måde, nemlig for så vidt det direkte syn kan siges at have mistet en del af sin betydning. Til trods for at man forbød folk, især journalister, at nærme sig slagmarken, så var de allerede før dette forbud forment adgang til den. Revolutionen af perceptionen havde på forhånd gjort det umuligt at se slagmarken direkte; den kunne kun ses gennem maskiner, proteser, skærme. Det direkte syn synes at være forsvundet.

Forholdet mellem direkte og indirekte syn er knyttet til ændringer inden for optikken. Fra opfindelsen af fotografiet til opfindelsen af fjernsynet er vi lidt efter lidt gledet fra optik til elektro-optik. Der findes således to optikker. En direkte optik (mine øjne eller endog mine briller), og en indirekte optik. Jeg står for eksempel over for en elektro-optik, når jeg i reel tid på grund af bølgers hastighed kan se, hvad der sker tusindvis af kilometer borte. Disse to optikker betyder, at perceptionen foregår i to registre. Soldaten, og i øvrigt også alle andre, befinder sig i to rum: i det direkte syns rum, men samtidig indfældet i det indirekte syns rum, eksempelvis "live"-fjernsyn eller overvågningskameraer. Jeg taler ikke her om fjernsynudsendelser, men om teknik.

Der findes ikke længere noget direkte syn. På 150 år er skydeområdet blevet ændret til et optagelsesområde; krigsskuepladsen er blevet en filmskueplads, et filmsceneri, der for lang tid vil være forbudt for civile.

Guerre et cinéma (1984), p. 15

Derfor vil der fremover være tale om to nye slags lys. Tidligere var der to slags lys: naturligt og kunstigt lys, lyset fra solen og lyset fra stearinlys eller elektricitet. Nu dukker der to andre slags lys op: et direkte lys (stearinlys og elektricitet, der begge er samme direkte lys) og et indirekte lys (electro-optiken, der gør det muligt i reel tid at oplyse det, der sker langt væk ved hjælp af et kamera og en monitor, det vil sige ved hjælp af lysets hastighed). Hvis man for eksempel havde set det, der skete i Golfen med to års forsinkelse, havde der ikke været tale om en optik, men om en historie, en fortælling. Og problemet med to slags lys fører frem til problemet med to slags gennemsigtighed: gennemsigtigheden i det reelle rum (luften, atmosfæren, glaset) og den indirekte gennemsigtighed, som jeg kalder gennemsynlighed. Hvad menes der

med gennemsynlighed? Hermed menes det fænomen, at det synliges gennem-sigtighed transmitteres øjeblikkeligt over lange afstande. Det er en ny gennem-sigtighed, der er indirekte, elektro-optisk, men det er stadig en gennem-sigtighed. Og disse to former for gennemsigtighed er i fremtiden indlejret i hin-anden. Der vil altså fremover være tale om et dobbelt syn. På samme tid, og der er her stadig tale om reel tid, ser man dobbelt, hvilket naturligvis er noget, der betinger de sociale og politiske forhold, strategien osv. I dag er Sovjet og USA de stærkeste, fordi de besidder disse teknologier. I Europa har vi naturligvis også satellitter, men vi behersker ikke denne indirekte gennemsigtighed, denne evne til at udpege et mål, til øjeblikkeligt at indhente information.

Deres kommentar om gennemsigtighed, får mig til at tænke på horisonten: findes der to horisonter?

Ja, det kan man godt sige. Der findes den direkte horisont, horisontlinjen, der gør det muligt at afgrænse perceptionsfeltet (eksempelvis horisontlinjens 40 kilometer, når man kigger ud over havet). Det er det reelle rums horisont. Men der findes også den reelle tids horisont, hvilket betyder, at der også findes to perspektiver: på den ene side det reelle rums perspektiv med en horisontlinje og et flugtpunkt, og på den anden side den reelle tids perspektiv, hvor horisonten ikke er en linje, men en skærm. Der er her tale om en afgørende begivenhed. Jeg arbejder for øjeblikket på en bog om den reelle tids perspektiv for at prøve at se, hvordan de to perspektiver spiller sammen.

Problemet med horisonten har De allerede behandlet i artiklen "L'horizon au carré" ("Horisonten i anden potens", Information, 19. oktober, 1990). Jeg kan godt lide den titel, De har valgt, idet det franske udtryk "au carré" både kan betyde "på skærmen" og "i anden potens", det vil sige en slags fordobling.

Nå ja, det er rigtigt, "au carré" kan have begge betydninger, selvom jeg egentlig kun havde tænkt på skærmen. Tager man for eksempel nutidens piloter, så har de to slags syn: et syn, når de kigger op, og et når de kigger ned. Når de kigger op, ser de panoramaet, og når de kigger ned, ser de den skærm, der giver dem fjern-syn; her er der også tale om en fordobling.

Lad mig forsøge at afslutte diskussionen af perceptionen ved at komme ind på endnu et tema: forholdet mellem hastighed og syn, eller måske snarere mellem bevægelse og syn. Kan man sige, at det endelige transportmiddel i dag er de maskiner, der transporterer synet uden at transportere kroppen?

Det er åbenlyst, at hastigheden er en måde at se verden på. Når jeg går med fire kilometer i timen, ser jeg verden på en bestemt måde. Hvis jeg standser for at betragte et træ, er dette træ ubevægeligt. Når jeg igen begynder at gå, synes træet at bevæge sig forbi. Denne bevægen sig forbi er knyttet til beskuerens hastighed. Hvis jeg kører hurtigt forbi i bil, vil træets konturer udviskes, og hvis jeg kører meget hurtigt forbi, vil jeg kun se en tåge.

Film og fly dukker op på nøjagtig samme tidspunkt i slutningen af det 19. århundrede, men fra 1914 bruges flyene egentlig ikke længere til at flyve med, til at sætte rekorder med, men derimod til at se med; flyvning er måske endda det endelige middel til at se.

Guerre et cinéma (1984), p. 22

Hastigheden er altså altid en måde at se verden på. Transportmidler bruges ikke blot for at kunne flytte sig bekvemt fra et sted til et andet. Jeg har ofte benyttet forskellige befordringsmidler bare for at se hastigheden; for eksempel tog jeg ofte i begyndelsen en tur med TGV blot for at se virkningen på landskabet. Jeg har desuden skrevet om det, jeg kalder dromoskopi, det vil sige synet af hastigheden. Man rører her ved et væsentligt filosofisk spørgsmål: hvilket træ er det sande? Det træ, der blot er et fastfrosset billede, hvor man detaljeret kan beskrive hver enkelt gren, hvert enkelt stykke bark eller det udviskede træ, der bevæger sig forbi? Enhver ved, at begge træer er sande. Men inden for den newtonske rationalisme (rum og tid er absolut, hastigheden er relativ), er det sande træ det, der er fastfrosset, ubevægeligt. Det sande menneske er statuen, statuens kanon, som Michel Serres ville sige. Men jeg tror, vi er på vej i den modsatte retning, hvor det sande træ er det, der bevæger sig. Man er altid i bevægelse: mine øjne bevæger sig, hvorved jeg bevæger mig, selvom jeg sidder stille. Man kan altså på en vis måde sige, at den einsteinske epoke, hvor hastigheden er absolut og rum og tid er relative, er et anslag mod vores forhold til virkeligheden. Træet kan ikke længere være det samme.

Det er netop det problem, De har beskrevet i begyndelsen af Synsmaskinen i forbindelse med diskussionen mellem Auguste Rodin og Paul Gsell.

Ja, netop. Rodins udtalelse er meget interessant. Paul Gsell siger til Rodin: "et fotografisk øjebliksbillede afbilder virkeligheden". Hvortil Rodin svarer: "nej, det er ikke rigtigt, for i virkeligheden standser tiden ikke". Og han har fuldstændig ret; fotografiet er blot et fastfrosset billede. I dag ville man iøvrigt slet ikke tale om fotografi, men netop om fastfrosset billede. Men Rodin har ret i forhold til fotografiet, og på en vis måde kommer han til at indvarsle filmen, når han siger: "fotografiet er forkert, og min kunst er rigtig". Det er dog egentlig ikke fotografiet i sig selv, der er forkert; det er kun forkert, fordi det er standset. Og dette fører os frem til spørgsmål-

et om forholdet mellem bevægelse og syn. Ligesom fly og våben bliver forældede i forhold til kommunikationsmidlerne, så bliver transportmidlerne forældede i forhold til "synsmidlerne". Det er ikke tilfældigt, at man sætter videoskærme op i elevatorer og viser film i fly. Jeg er overbevist om, at lige som bilerne i dag har erstattet hestene, så er bilerne selv i færd med at forsvinde til fordel for meget sofistikerede transmissionsmidler, som sender øjeblikkeligt, og som data-suits, virtual reality og cyberspace blot er de første tegn på. Det peger ihvertfald i den retning, når man tager udgangspunkt i hastighedens dominans.

Men når transportmidlerne bliver transmissionsmidler, hvad sker der så med kroppen?

Man kan her tale om en tredje revolution. Når jeg taler om revolution er det knyttet til loven om nærhed. Loven om nærhed er loven om den mindste anstrengelse: når man skal op på tredje etage, og der er både en elevator og en trappe, så vælger alle elevatoren. Denne lov om nærhed var tidligere mekanisk, men nu er den elektro-magnetisk. Når man kan kommunikere øjeblikkeligt via telefax, sender man ingen breve, hvilket allerede er ved at være tilfældet. Der er her tale om en betragtelig ændring. Den første vigtige revolution i forbindelse med loven om nærhed er det 19. århundredes revolution af transportmidlerne: tog, bil, fly. Transportens revolution er ved at fuldendes med TGV og overlydsfly, der næsten har nået deres maksimale hastighed. Den anden revolution, som vi står midt i nu, er transmissionsmidlernes revolution, hvor hastigheden ikke længere er togets, bilens eller flyets relative hastighed (uanset om det er overlydsfly), men derimod de elektromagnetiske bølgers absolutte hastighed: informatik, fjernsyn, cyberspace osv. Men der viser sig nu endnu en mulighed, nemlig at denne transmissionens revolution inkorporeres i menneskets egen krop. Allerede med data-suits indfældes der nogle teknikker på kroppen, der er ydre i forhold til den; altså en slags teknisk beklædning. Men der findes allerede proteser, der direkte indoptages af kroppen, pace-makeren og andre tekniske transplantationer (ikke organtransplantationer, men transplantationer af roboter). Det sidste område, der er tilbage at teknificere er altså ikke længere det, hvor man byggede motorveje, jernbaner og lufthavne, men derimod menneskets krop, hvorpå forskellige proteseteknikker indpodes. Og hvad forhindrer, at man i fremtiden får bioteknologier, der kan sluges? - hvorfor ikke en teknisk ernæring lige så vel som man har en kemisk ernæring?

Det vil sige fra automaten til animaten?

Netop. Denne ide om animaten kan måske forklare smagen for narkotika, sove-medicin osv. Som om samfundet allerede skitserede denne transplantationernes re-

volution, hvor man udstyrer selve kroppen og ikke ydre genstande. Mit arbejde med det her emne tager udgangspunkt i loven om nærhed; det er nemlig loven om nærhed, der tillader mig at sige det, jeg siger. Det er ikke noget, jeg finder på, det er ikke fiktion; det er derimod loven om nærhed, der bevirker, at man ikke går tilbage, idet en højere hastighed altid fordriver en lavere hastighed. Når der ikke længere er heste på gaden, er det derfor ikke noget, en eller anden har besluttet, men derimod noget, loven om nærhed har krævet. Man kan altså tale om det politiskes fysik. Loven om nærhed er en fysisk form for politik. Hvad enten man tilhører venstre- eller højrefløjen, kan man ikke modsætte sig den. Det er det, Lenin mener, når han siger, at kommunisme er kommunisme *plus* elektricitet. I dag kan man sige: den fremskredne kapitalisme er kapitalisme *plus* elektronik! Der er her tale om en politikens fysik, som man ikke tager højde for, og når jeg taler om dromokrati og dromologi, er det den fysik, jeg har i tankerne. Der er mange mennesker, der siger til mig: "men du taler da om krig", hvortil jeg svarer: "nej, krigen tjener kun som illustration, fordi det er der, det ses tydeligst. Krigen er mit laboratorie, hverken mere eller mindre". Jeg har ofte sagt, at hvis denne avancerede teknik blev brugt inden for landbruget, så ville jeg have været landbrugsspecialist.

Politik

I Guerre et cinéma taler De især om krig og perception og ikke om forholdet mellem perception og politik, hvilket De allerede har behandlet syv år tidligere i Vitesse et politique (1977). Jeg vil derfor gerne stille Dem følgende spørgsmål: hvordan bør og hvordan kan man stille spørgsmålet om det politiske i dag? Hvordan omformulere det politiskes indsats, når perceptionen har ændret sig så grundlæggende, som vi netop har talt om.

I Vitesse et politique tager De udgangspunkt i, at byen er en krigsmaskine, og at det politiske fødes i og med byens volde. Kan De uddybe denne ide om forholdet mellem byen, krigen og det politiske?

Det er en eufemisme at sige, at byen og krigen gør fælles sag. Bystaten, *polis*, er konstitutiv for den form for konflikt, der kaldes krig, ligesom krigen selv er konstitutiv for den politiske form, der kaldes bystat. Til trods for at nomadernes stammemæssige sammenstød betegnede en taktisk forform af den konflikt, der organiseredes af de fastboende samfund, så er det først i og med opførelsen af byen, at krigen i egentlig forstand udspringer af bystatens historisk udvikling. Egentlig er den politiske konflikt ikke så meget krigens endelige fuldbyrdelse, men først og fremmest dens økonomiske forberedelse. Man kunne næsten sige dens strategiske indvarsling (borgmestren i *polis* er *strateg*). Denne form for militær foregriben var

frem for alt knyttet til indretningen af "krigsskuepladsen", det øvelsesterræn, hvor krigen rent faktisk ville finde sted.

Den forbedrede udgave af tidligere tiders landejendom, som den feudale nybygger byggede, kan siges at rejse sine palisader og jordvolde mod enhver form for naturlige farer og onder, mens arkitekturen i dens efterfølger, borgen, ikke har denne landlige karakter; den er helt og holdent militær og er fremover kun rettet mod en eneste fjende: krigeren.

Vitesse et politique (1977), p. 19

Ligesom jægerens fælder og faldgruber foregreb vildets bevægelser og nedlægning, så foregriber krigen soldaternes bevægelser, deres fremstød og deres standsning. Det er derfor, det urbane territorie, dets grænser og adgangsveje har så afgørende betydning som "øvelsesterræn" inden for denne strategiske tænkning, der helt fra begyndelsen er sammenvævet med den politiske tænkning, som er knyttet til "byførereren", idet han på en gang er både borgmester og militært ansvarlig i den antikke bystat.

Egentlig kan man sige, at middelalderens fæstningsværker erstattede den oprindelige hellige gæstfrihed med en vedvarende social afvisning, hvilket var en uomgængelig nødvendighed for deres funktion som krigsmaskiner.

Vitesse et politique (1977), p. 84

Man kan sige, der findes tre store epoker inden for den reelle krig: den taktiske epoke, der er forhistorisk og kendetegnet ved tumulter og begrænsede sammenstød; den strategiske epoke, der er historisk og rent politisk; og endelig den logistiske epoke, der er nutidig og transpolitisk, og hvor videnskaben og industrien spiller en afgørende rolle i de væbnede styrkers evne til ødelæggelse. Parallelt hermed har vi de tre typer våben, vi allerede har talt om, og som gennem tiden på skift har spillet den vigtigste rolle i den militære duel mellem "offensiv" og "defensiv": obstruktionsvåben, destruktionsvåben og kommunikationsvåben. Og til hver af disse våbenformer har en bestemt form for militære sammenstød været dominerende: belejringskrigen, bevægelseskrigen og lynkrigen eller den totale krig.

I forbindelse med denne tætte sammenknytning af byen, krigen og det politiske vil det være interessant atter at vende tilbage til problemet med hastigheden. Eftersom borgens forsvinden spillede en afgørende rolle i forbindelse med feudalismens fald, så kunne man måske spørge sig selv, hvad der sker med det politiske, når hastigheden øges til lysets hastighed i de teknologier, der benyttes til krigsførsel, til opbygning af byen og til konstituering af det politiske rum? Vil det politiske undergå en lige så grundlæggende ændring i dag som den, der medførte feudalismens fald?

Hidtil har samfundene kun benyttet relative hastigheder: hesten, skibet, toget, bilen og flyet. I fremtiden vil de benytte de elektromagnetiske bølgers absolutte hastighed. Der er derfor en risiko for, at fortidens feudalismes fald i fremtiden vil efterfølges af demokratiets fald. Spørgsmålet er, om man egentlig kan demokratisere allestedsnærværelsen og øjeblikkeligheden, der netop er det guddommeliges privilegium, det vil sige lave et absolut autokrati? Diktatorens tyrani erstattes i dag med den reelle tids tyrani, der ikke længere gør det muligt demokratisk at dele den tid, det tager at beslutte.

Tidens sammentrækning og det territoriale rums forsvinden medfører, at begreberne før og efter ikke længere betegner andet end fremtid og fortid i en form for krig, hvor "nu'et" synes at forsvinde i beslutningens øjeblikkelighed. Den sidste form for magt vil altså ikke i så høj grad være knyttet til opfindsomhed som til foregribelse, nemlig for så vidt det at styre ikke vil være *andet* end at forudse, at simulere og at huske simulationerne.

Vitesse et politique (1977), p. 138

Men lad os gå lidt tilbage, til den græske bystats oprindelse. Det ateniensiske demokrati er også et dromokrati, et hastighedshieraki og ikke kun et rigdomshieraki. I "Atheniensernes konstitution", en tekst fra omkring 430 f. Kr., står der, at i Athen tæller folket og de fattige mere end de adelige og de rige, hvilket er retfærdigt, idet det nemlig er folket, der får skibene til at sejle, og som dermed giver bystaten dens magt. I modsætning til i Sparta er der her tale om et maritimt demokrati; Athens magt hviler frem for alt på skibe og ikke i så høj grad på infanteri. Athen er altså demokratisk, men også dromokratisk, fordi det er dem, der får skibene til at sejle, der styrer bystaten. I modsætning til de traditionelle autokratiske styreformere går delingen af magten i Athen hånd i hånd med evnen til fysisk at bevæge sig, hvilket aldrig blev tilfældet med antikkens ridderskab, især *equites romani*. På samme måde med Venedig, hvor man både delte byttet og hastigheden. Den betragtelige politiske og kulturelle magt, som disse to store historiske bystater fik, stammer altså bogstavelig talt fra evnen til fremdrift hos en befolkning, der var fuldt og helt engageret i historiens store accelerationsbevægelse. De er begge bystater, hvor borgerretten er knyttet til befolkningens evne til fremdrift, mens det i de samfund, der er knyttet til jorden er adelskabet, der dominerer. Har man sagt kavaleri, har man også allerede sagt ridderskab og feudalisme, afvisningen af demokratiet. Det er forbavsende at se, at af disse to befordringsmidler, et teknisk og et levende, fører det ene til demokratiet, mens det andet forbyder det. I vore historiske samfund findes der ingen demokratiske riddere.

Forblændelsen af kommunikationsmidlernes hastighed er ikke en befrielse fra den geopolitiske bundethed, men udryddelsen af rummet som den politiske handlings frihedsfelt.

Vitesse et politique (1977), p. 139

Men hvad er demokrati egentlig? Demokrati er at dele, men at dele hvad? Demokrati er ikke at dele penge, men at have ret til at dele beslutninger. Men i vor tids samfund tages beslutningerne efter uhyre kort betænkningstid. Også her spiller transport- og transmissionsmidlernes revolution en afgørende rolle, idet den medfører, at beslutningerne tages så hurtigt, at de undslipper demokratisk kontrol. Det store spørgsmål i forbindelse med demokratiet i dag er altså ikke, hvorvidt det trues af denne eller hin tyrann, men hvorvidt det trues af teknikkens tyrani. Lad mig tage et eksempel: krakket i Wall-Street. Hvad ligger der egentlig i automatiseringen af børsnoteringerne i Wall Street? Med denne installation af et automatisk børsnoteringssystem, der fungerer uden mennesket og i reel tid, røres der dybest set ved problemet med at dele en beslutning; her er der ikke længere tale om, at beslutningen deles, idet det er maskinen, der beslutter. Det er ganske vist et eksempel hentet fra børsverdenen, men det er et eksempel, der tydeligt viser det næsten umulige i at lave et demokrati i reel tid. Kan der overhovedet være tale om demokrati, det vil sige kontrol med og deling af en beslutning, når beslutningstiden er så kort, at der ikke længere levnes plads for nogen betænkningstid? Det er det store spørgsmål i dag. I de tidligere samfund og frem til i dag har der altid været en mulighed for at dele beslutningen, idet man baserede sig på relative hastigheder. Men fra det øjeblik man baserer samfundet på lysets absolutte hastighed, hvilken beslutning er der så tilbage at del, hvis tiden ikke længere kan deles? Lad mig tage et andet eksempel. I begyndelsen var der hærledere. I demokratiske samfund var der kaptajner, generaler osv., og de havde hver deres ansvar i en krig. Lidt efter lidt, efterhånden som beslutningsfristen blev kortere, opfandt man generalstaben. Men med atombomben, hvem er det så, der beslutter? Så er det kun een mand: Gorbatsjov og Bush er i yderste konsekvens de endelige beslutningstagere. I fremtiden vil der end ikke være brug for disse to mænd, idet svaret vil være automatiseret, og det vil blive givet af en computer. Denne analyse viser, i hvor høj grad det at benytte den absolutte hastighed i stedet for den relative truer demokratiet i selve dets væsen.

For et øjeblik siden talte vi om en slags immaterialitet i forbindelse med rummet. Hvilket forhold ser De mellem rummets immaterialitet og det politiske? Kan man tale om en immaterialisering af det politiske?

Politik er det muliges kunst, De kender sikkert udtrykket. Men det særlige ved de teknologier, vi har talt om, er, at de er det umuliges teknologier, de er det umuliges

teknologier for mennesket. Mennesket kan siges at kontrollere dem, når de sættes i gang, når de udtænkes, men når de først er sat i gang, så lader de sig ikke længere kontrollere; blot den hastighed, hvormed de fungerer, gør, at de undslipper menneskets kontrol. Det var grunden til, at jeg protesterede inderligt mod billedet af af-fyringen af et cruise-missil og en masse mennesker, der klapper. For mig at se er det et vanvittigt billede.

Sammentrækningen af afstandene er blevet en strategisk virkelighed med uberegnelige økonomiske og politiske konsekvenser, eftersom den svarer til en ophævelse af rummet.

Vitesse et politique (1977), p. 131

For at vende tilbage til udtrykket "politik er det muliges kunst", så drejer det sig om forholdet mellem os alle. Her er nærheden endnu en gang væsentlig. Med denne formulering er der stadig tale om en slags væv, hvor samfundet er bundet sammen, og geografiens reelle rum dominerer overalt. Så begynder man pludselig at forestille sig et verdensomspændende samfund; man påbegynder de første store jernbanearbejder i Europa og senere i kolonierne, man gennembryder forskellige landtanger, Suez- og Panamakanalen osv. Man kan sige, at denne politiske utopi begyndte med det 19. århundrede, med de store megapolitiske teorier og visioner, indbefattet den totale krig, og den strækker sig frem til konflikten mellem øst og vest, atomafskrækkelsen (der ikke længere var politisk). Men når man i dag ser lokalpolitikens stigende betydning, en tilbagevenden til bypolitikken, så hænger det sikkert sammen med, at teknikken i for høj grad har fjernet os fra det reelle rums politiske materialitet til fordel for den reelle tids transpolitiske immaterialitet.

Den intellektuelle

I 80'erne talte man meget om den intellektuelles død, og Lyotard har endog skrevet den intellektuelles gravskrift. Og hvis jeg ikke tager helt fejl, har De selv i en af Deres forelæsninger sagt, at Sartre var den sidste intellektuelle. Der er åbenbart sket en form for ændring af den intellektuelles rolle. Hvorfor denne ændring? Skal den forklares med den kendsgerning, at det, der gennem længere tid har legitimeret den intellektuelle, marxismen og ideen om emancipation, synes at være kompromiteret? Dette er Bernard-Henri Lévy's position i Les aventures de la liberté (1991). Eller skal man snarere orientere sig i retning af de temaer, vi netop har talt om: de grundlæggende ændringer af perceptionen og det politiske?

Når jeg siger, at Sartre er den sidste franske intellektuelle, for nu at blive i Frankrig,

så er det fordi, han er den sidste politiske aktivist. I modsætning til hvad mange andre mener, er jeg af den opfattelse, at det er den politiske aktivisme, der har dræbt eller miskrediteret den intellektuelle. Jeg tror ordet intellektuel blev opfundet med Dreyfus-affæren, altså i forbindelse med en bestemt sag. Men efter min mening optræder den intellektuelle ikke for første gang med Dreyfus-affæren, altså den intellektuelle som politisk aktivist, der forsvarer et enkelt individ; det gør Voltaire allerede i Calas-affæren. For at gøre det, har man ikke brug for at være "intellektuel". En politisk aktivist behøver ikke være intellektuel, hvilket man har kunnet iagttage gennem de sidste par hundrede år. Tænkerne, om de så er store eller små, har diskvalificeret sig selv ved at lade sig lukke inde i den politiske aktivisme. En tænkers værk er *selve* hans værk og ikke hans mening. Meningen betyder ingenting. At sætte meningen i forgrunden er at diskvalificere værket. Man kunne nævne utallige eksempler i den retning. På Voltaires tid blev værket sat i forgrunden og meningen i baggrunden; Voltaire huskes ikke for Calas-affæren, selv om den er vigtig. Den intellektuelles forfald bunder i, at han begyndte at sætte meningen i forgrunden på bekostning af værket. De største intellektuelle er efter min opfattelse Kepler, Kopernikus og Galilei. Jeg peger på dem, fordi jeg mere arbejder inden for fysiken end inden for filosofien. For mig er Galilei en egentlig intellektuel, Einstein er en egentlig intellektuel, mens Sartre ikke er en stor intellektuel. Måske er Sartre ikke en stor nok filosof, men en for stor politisk aktivist. Sartre er uden tvivl en stor politisk aktivist, lige som også Raymond Aron.

Men har den intellektuelle ikke altid haft en vis forbindelse med det politiske?

Men værket er politisk! Galileis værk er politisk, Kopernikus' værk er politisk, Einsteins værk er politisk. Det politiske er ikke at stemme for, at være imod, at give moralprædikener; nej, det politiske er værket. Et egentlig filosofisk værk er politisk. Man genfinder her det politiskes forfald: det er kun et spil af meninger, en humanisme i ordets mest elementære betydning. For mig er såvel Galilei som Kopernikus sande politikere. De er ikke kun astronomer. At ændre synet på verden er at ændre det politiske.

Det er også grunden til, at jeg ofte undgår at deltage i forskellige aktioner. Jeg har deltaget, men jeg undgår det oftest ved at sige: "nej, det er det, jeg laver, der er politisk". Genlæs *Vitesse et politique*, den er mere politisk end at skrive under på en protestskrivelse. Jeg kan ikke fordrage gadens professorer som Sartre, der stiller sig op på et gadehjørne og taler. Jeg kan give Dem et nyligt eksempel på, hvad jeg selv gør. Da fjendtlighederne mellem slovenerne og forbundshæren netop var begyndt i Jugoslavien, spurgte en slovensk student, der laver et forskningsprojekt om mit værk, om jeg ville skrive under på en protestskrivelse. Jeg svarede, at det ville jeg ikke, hvorefter han spurgte, om vi ikke kunne lave et interview, hvilket jeg ikke

havde noget imod. Vi lavede så et interview om krig, og det blev offentliggjort i juli måned i en slovensk avis. Jeg sagde til ham: "jeg vil ikke fortælle dig, hvad der er igtigt eller forkert, men jeg vil fortælle dig noget om krig i almindelighed og noget om borgerkrig i særdeleshed. Bagefter kan du gøre med det, hvad du vil. Jeg vil ikke give nogen moralprædikener, gør som I vil. Hvis I vil massakrere hinanden, hvis I vil lave et nyt Beirut, Libanon eller Irland, så er det jeres eget problem. Jeg vil fortælle jer noget om "krig". Jeg vil forklare jer, at den form for krig, I laver, politisk set ikke tjener noget formål, den har ikke længere noget reelt politisk mål. Vi er ikke længere i Clausewitz' epoke, krig er ikke længere det politiske fortsat med andre midler. Det er et afsluttet kapitel, idet midlerne overskrider det politiske, ja, de annullerer det på en vis måde!". At sige det er ikke politisk aktivisme, men at præsentere et værk. Eller med andre ord: det er *min* form for politisk aktivisme, og det misforstås ofte. Naturligvis har jeg en mening, men jeg har først og fremmest sat mit arbejde om krigen i forgrunden. Hvis man derimod underskriver en protestskrivelse, er der straks nogen, der vil benytte sig af den for at dræbe andre. Jeg tror, det er et af de punkter, hvor jeg oftest har vanskeligheder med mine samtidige og min samtid, hvor meningen synes at vinde over værket, fortolkningen. En fortolkning er langt mere produktiv end en mening. Og vel at mærke en fortolkning, der udspringer af et længere arbejde, og ikke noget, man finder på i løbet af fem minutter eller under følelsesmæssig påvirkning af begivenhederne.

Man kan altså snakke om to slags politisk aktivisme: gadens aktivisme og begrebsaktivisme?

At være begrebsaktivist vil sige at producere begreber. Det er den sande form for politisk aktivisme.

Niels Brügger, Paris, 8. august 1991
Oversat af Niels Brügger